

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

АНСАМБЛЬ ХЕРСОНСЬКА ФОРТЕЦЯ
1778-2018 рр.

АВТОРЕФЕРАТ
дипломної роботи
на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконав:

студент VI курсу групи 636 Мз

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 032 «Історія та археологія»

Дембицький Вадим Петрович

Науковий керівник:

д. і. н., професор

Котляр Юрій Вадимович

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На етапі все більш інтенсивного освоєння міського простору постає очевидна проблема адаптації пам'яток містобудування та архітектури до ритму сучасного життя. Особливо складним це завдання стає у випадку, коли внаслідок часткового руйнування цілісності ансамблевої забудови окремі об'єкти, що мають історичну цінність, виявляються роз'єднаними і не являються як раніше, функціональною одиницею містобудівного значення. Публікації та виступи з питань захисту і збереження, як окремих архітектурних об'єктів, так і цілих міських ансамблів або фрагментів ансамблевих комплексів, що частково збереглися раніше та свідчать про актуальність такої роботи для багатьох сучасних міст, в тому числі і для міст півдня України.

Територія України, яка входила до складу Російської імперії, була поділена на три генерал-губернаторства і 9 губерній: Київську, Подільську, Волинську (Київське генерал-губернаторство); Харківську, Полтавську, Чернігівську (Малоросійське генерал-губернаторство); Катеринославську, Херсонську й Таврійську (Новоросійсько-Бессарабське генерал-губернаторство).

Перша столиця Північного Причорномор'я – м. Херсон для розміщення державних установ мав більш сприятливі умови. В ньому знайшлися приміщення для численних губернських відомств: губернського правління, канцелярії губернатора, казенної палати, дворянського депутатського зібрання, банківських та судових установ.

З новоросійських генерал-губернаторів найбільший вплив на наш край мали князь Г. Потьомкін (обіймав посаду у 1776–1791 рр.), герцог А. Рішельє (відповідно 1815–1822 рр.) і князь М. Воронцов (1823–1854 рр.). Від їх прізвищ на карті Херсонщини і Херсона залишились топоніми [94, с. 18]. Користуючись необмеженим особистим довір'ям Катерини II і самовладно

керуючи Південної Україною, Г. Потьомкін перетворював Північне Причорномор'я у Новоросію. Для цього він ліквідував Запорожжя і захопив Кримське ханство, не рахуючи людські життя і кошти вів успішні агресивні війни з Туреччиною, будував нові міста, фортеці і Чорноморський флот, залюднював і колонізував Південну Україну [35, с. 118]. Так, внаслідок його наказу 1776 р. «втікачів не повертати» на Херсонщину посунули втікачі з усієї України, а Херсон, який він дуже любив і хотів зробити своєю резиденцією і центром Південної України, швидко зростав і прикрасився багатьма чудовими спорудами. Серед яких особливе місце займає Ансамбль Херсонської фортеці.

Об'єктом дипломної роботи є розбудова міста Херсон, яка почалася з ансамблю Херсонська фортеця, а також будівля Арсеналу.

Предметом дослідження є фактори, які сприяли розвитку планувальної та просторової структури міста Херсон у початковий період забудови, ансамбль Херсонська фортеця, до складу якого входить будівля Арсеналу, Катериненський собор та Очаківські та Московські ворота.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження передумов виникнення містобудівних об'єктів, які сформувалися як цілісний архітектурно-художній ансамбль на прикладі Херсонської фортеці. Дослідити етапи його подальшого функціонування. Проаналізувати характер умов виникнення просторових структур міста Херсона, виявити фактори, що визначили ансамбль центральної частини, розглянути історичний шлях існування ансамблю Херсонська фортеця.

Для реалізації цієї мети було визначено такі основні завдання:

- проаналізувати стан дослідження та джерельну базу проблеми;
- висвітлити умови формування наукових підходів до вирішення проблеми історичного бачення подій кінця XVIII – початку XXI ст.;
- здійснити періодизацію становлення та розвитку Херсонської губернії;

- охарактеризувати основні соціальні фактори, що вплинули на становлення, розвиток досліджень з історії розвитку краю;
- визначити роль і місце ансамблю Херсонська фортеця у контексті історії розвитку Херсонщини.

Методи дослідження. Методологічна основа магістерської роботи ґрунтується на комплексному використанні принципів історизму та об'єктивності, які обумовили вибір методів дослідження: історично-науковий, предметно-логічний, проблемно-хронологічний, системно-функціональний, вивчення архівних матеріалів і публікацій, пов'язаних з заснуванням м. Херсон.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1775–2019 рр. Початковою датою дослідження обрано рік, коли Катерина II наказала місце біля витоків Дніпра для будівництва гавані для військових морських суден. Кінцева дата дослідження – це 2019 р. стан ансамблю Херсонська фортеця на сьогоднішній час.

Територіальні рамки дослідження стосуються території Катеринославської, Херсонської, Таврійської губерній, які у досліджуваний період входили до складу Російської імперії.

Наукова новизна отриманих результатів. На основі аналізу джерельної бази та історіографічного доробку, автором розглянуто адаптацію пам'яток містобудування та архітектури часів Російської імперії до ритму сучасного життя.

Практичне значення дипломної роботи полягає у тому, що її матеріали, теоретичні положення та висновки значно розширюють сучасні знання з історії міста Херсон, сприятимуть подальшому дослідженню історії на основі пам'яток містобудування. Результати дослідження можуть залучатися для підготовки узагальнюючих праць із історії Херсонщини, архітектури містобудування, розробки лекцій з краєзнавства.

Апробація результатів роботи. Основні результати дослідження доповідалися на XII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність» (травень 2019 р.).

Структура магістерської роботи. Робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, який налічує 110 найменувань та додатків. Обсяг основного тексту – 85 сторінок. Загальний обсяг роботи становить 116 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, територіальні та хронологічні межі, розкрито наукову новизну і практичне значення дослідження.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база, методологія»** розкрито історіографію теми, її джерельну базу та методологію. Розділ включає в себе три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми»* визначено, що дослідження розвитку міста Херсон за часів Російської імперії представлено вагомим наробком, як в українській, так і зарубіжній історіографії. Наявні публікації можна умовно поділити на декілька груп: імперська, радянська, українська історіографія. В цих роботах закладені певні відмінності за змістом та розставлені різні акценти при їх написанні.

У *підрозділі 1.2 «Джерельна база»* охарактеризовано використані в роботі джерела. Серед них опубліковані документи та наративні джерела, зокрема, листи, мемуари, спогади та щоденники осіб, діяльність яких впливала на розвиток та забудову міста у досліджуваний період.

У *підрозділі 1.3 «Методологія проблеми»* показано, використані в дипломній роботі методи: метод історіографічного аналізу та синтезу; порівняльно-історичний метод; ретроспективний метод; хронологічний метод; метод періодизації; історико-генетичний метод; історико-системний метод; історико-типологічний метод та метод побудови гіпотез.

У **другому розділі «Ансамбль Херсонська фортеця 1778-2019 рр.»** розкрито передумови побудування міста Херсона, його призначення та описано перші міські архітектурні ансамблі, що протягом всього часу існування міста відіграють важливу роль у житті краю.

У *підрозділі 2.1 «Заснування міста Херсон»* визначено, що місце для заснування міста було обрано не випадково, воно відігравало роль форпосту

півдня України ще до приєднання південної території нашої держави до Російської імперії. Загроза війни з Туреччиною прискорила початок будівництва верфі для військових кораблів. Тому 19 жовтня 1778 року почалося будівництво фортеці та верфі, закладено два елінгу.

У підрозділі 2.2 «Ансамбль Херсонська фортеця» описано план забудови міста, в якому крім центральної частини – фортеці, вимальовувалося ще п'ять його частин: Грецький форштадт (власне місто, яке ще називали «Грецьким передмістям»), Військовий форштадт, Північний форштадт, Сухарне та Забалака (місто за балкою). Не дивлячись на те, що перші будівельники міста переживали неймовірі труднощі (холод, голод, хвороби), Херсонська фортеця будувалася швидко і за всіма правилами фортифікаційного мистецтва. В ситуації коли сусідні фортеці Ізмаїл, Очаків та Кілія ще залишалися в руках турків, дуже важливим було збудувати достойну перепону ворогові. На території майбутньої фортеці з 1778 по 1787 рік було збудовано чимало будівель: кам'яні казарми на вісім полків, артилерійські та збройні майстерні, склади, п'ять порохових погребів, патронна лабораторія, монетний двір. Адміралтейство, звернене одним боком до Дніпра, мало додаткові укріплення у вигляді рову і вала з бастіонами. Усі фортифікаційні споруди (а серед них і кріпосна церква – Катериненський собор, палац генерал-губернатора Новоросії Г. О. Потьомкіна) були оточені міцним земляним валом з дев'ятьма бастіонами та глибоким зовнішнім ровом.

У підрозділі 2.3 «Підземелля» зазначено, що ще за часів зведення будівлі Арсеналу було створено підземні ходи. Та навіть у наш час невідомо достеменно вся їх кількість та протяжність. Внаслідок обвалів під вулицями міста час від часу знаходять нові свідчення того, що підземні ходи під містом не вигадка. Довгий час таємницями місцевих підземель займався краєзнавець С. Макаров. Раніше вважалося домислом існування підземних ходів. Та ще в першій замітці у газеті «Юг» за 1899 рік «Подземный ход в город» її автор

«старожил К-ло» повідомляє «Князь Потемкин, сооружая херсонскую крепость, устроил от нее подземный ход к реке Днепр», потім детально описує маршрут цього ходу, початок якого знаходиться при виході з фортеці в бік міста, а з лівої сторони в Очаківських воротах внизу, де видніється прохід у висоту біля двох метрів, що пізніше був засипаний землею. Також «старожил К-ло» висуває припущення, що цей «підземний хід», імовірно було побудовано для прихованих та безпечних спостережень за іноземними суднами, що приходять з моря. Що стосується підземних ходів у середині фортеці, старожили, що жили у 40-ві рр.. ХХ ст.. стверджують, що вони бачили два входи: один зліва від олтаря, другий справа від центральних дверей собору – в підземелля, що вели до склепу Потьомкіна та в Адміралтейство. Обидва перед війною були остаточно засипані та замуrowані. За радянських часів були спроби серйозних досліджень місцевих підземель, проте дозвіл на початок робіт не було отримано. Відмову мотивували відсутністю в експедиції спеціаліста-сапера. Дослідження приватного характеру пов'язані зі ще більшими труднощами. Всі ці підземні спорудження являються історико-архітектурною пам'яткою ХVІІІ ст., яка з кожним новим десятиліттям зникає, залишаючись невидимою і не дослідженою.

У **третьому розділі «Арсенал»** описано одну з найбільш ранніх будівель колишньої фортеці на території Херсона. Будівля зводилася у 1784-1788 рр. за проектом Вікентія Ванрезанта та за підрядом Івана Струговщикова. Первинна будівля Арсеналу фланкувалася флігелями з величезними чотирьохколонними портиками, які виходили а червону лінію Палацової площі та об'єднувалися напівкруглим одноповерховим корпусом, що йшов у глибину кварталу. На жаль будівля Арсеналу сильно постраждала під час землетрусу 1802 року та була перебудована у 1812 році.

У *підрозділі 3.1 «Будівля Арсеналу»* досліджено історію побудови від 1784 року і до сьогодні. У 1886 р. фортецю як військовий об'єкт було

скасовано. 1884 р. відбулася нова перебудова з пристосуванням будівлі для розміщення Херсонського арештантського виправного відділення № 2. Будівлю доповнили чотири муровані дозорні вежі у вигляді фортечних надзатильними корпусами (з них збереглися дві). Східний (лівий) флігель та частину східного корпусу з 1959 р. займає телевізійний центр обласного телебачення.

Конструктивне рішення інтер'єрів комбіноване, що пов'язано з численними перебудовами. В інтер'єрах збереглося чимало металевих кованих конструкцій: колон, балок, кронштейнів, сходин, перил та ґрат з малюнком від класицистичного до модерністичного.

У підрозділі 3.2 «Історичні особи, що пов'язані з заснуванням міста Херсона» мова йде про діячів, що так чи інакше пов'язані з заснуванням міста Херсон та його розбудовою. Після капітуляції Туреччини у війні з Росією 1768 року вона капітулювала. У липні 1774 року воюючі сторони підписали Кючук-Кайнарджийський мирний договір, за яким до Росії відійшли Азов, Керч, Єнікале, Кінбурн та південні землі між Дніпром та Бугом. Від полководців і державних діячів вимагалися у цей період великі дипломатичні вміння і талант для успішного закріплення нових земель та вирішення часто виникаючих тут конфліктів. Враховуючи усі обставини імператриця Катерина II у 1776 році призначила намісником і генерал-губернатором Новоросійської, Азовської та Астраханської губерній найближчого свого помічника 37-річного генерал-аншефа графа Григорія Олександровича Потьомкіна. Командуючим військами в Криму та на Кубані дещо пізніше вона затвердила вже зарекомендованого в багатьох великих битвах генерал-поручика Олександра Васильовича Суворова. Ці діячі багато зробили для освоєння Північного Причорномор'я. З їхніми іменами пов'язано заснування у наступні роки нових міст на півдні України, зараз великих обласних та промислових центрів: Херсона, Севастополя, Миколаєва, Дніпра. Указом від 25 липня 1778 року Катерина II призначає

«головним будівельником» фортеці та адміралтейства генерал-поручика Івана Ганнібала. Херсонська фортеця була закладена 8 вересня 1778 року за проектом головного архітектора М. Н. Вестошкіна. В ході будівництва його проект корегувався і змінювався іншими будівниками: І. Ганнібалом, І. Германом, Гаксом. Арсенал будували під керівництвом інженера Івана Струговщикова за проектом архітектора Вікентія Андреановича Ванрезанта. За стилем арсенал було узгоджено у загальній картині ансамблю з Катериненським собором.

У **висновках** обґрунтовано теоретичні узагальнення й нові підходи до вирішення наукових проблем. У ході наукового дослідження теми було досягнуто наступних висновків:

Аналіз опрацьованих автором джерел і літератури з засвідчив активну розробку питання архітектурної розбудови міста Херсон, наявність значного масиву різноманітної літератури з теми, а також виявив вагомий комплекс джерельного матеріалу. В історіографії теми з'ясовано наявні концептуальні підходи, оціночні судження, спектр міркувань дослідників щодо вивчення ансамблю Херсонська фортеця.

Вагомим досягненням українських учених стало накопичення і введення в науковий обіг значного фактологічного матеріалу створення фундаментальних монографій та узагальнюючих колективних робіт.

Цінним матеріалом в написанні дипломної роботи послужили опубліковані документи та наративні джерела. Саме за допомогою даного матеріалу ми змогли об'єктивно оцінити події, які стосувались розбудови міста взагалі та розвитку міських архітектурних ансамблів зокрема.

Також важливу інформацію для дослідження надають мемуари та щоденники з даної проблематики. Вони цінні перш за все тим, що подають не лише конкретну інформацію про події, а й висвітлюють ставлення сучасників-авторів до цих подій.

Основу методології дослідження складає системний та регіональний

підходи, а також принципи історизму та об'єктивності. Також, у дипломній роботі використано комплекс методів дослідження: метод історіографічного аналізу та синтезу; порівняльно-історичний метод; ретроспективний метод; хронологічний метод; метод періодизації; історико-генетичний метод; історико-системний метод; історико-типологічний метод та метод побудови гіпотез. Поєднання на практиці дослідження традиційних і нових підходів, принципів та методів є найбільш надійним способом пізнання історичної дійсності.

Основами формування архітектурно-просторового середовища в його історичному контексті є типологічний ряд архітектурних творів. Різноманітні види споруд завжди відігравали певну роль у створенні середовища. У свою чергу кожна історична епоха наповнює кожен ряд різноманітним форм, породжуючи неповторні архітектурні композиції.

Початок забудови міста Херсон співпадає у часі з періодом переходу від бароко до класицизму. Нові містобудівні рішення знайшли своє втілення у вигляді ансамблю Херсонської фортеці – першого ансамблю класицизму на Україні. Вражаючою композицією була парадна Палацова площа.

Так як а той час південь України належав Російській імперії, то ж і центр міста Херсон планувався в тому ж стилі, що й в російських містах: промислові складські приміщення, виокремлювалися собори з просторів площ огорожами, собори розміщували тильним аспідним фасадом до площі. XVIII століття внесло у містобудування нові правила та традиції, нові засоби вирішення архітектурно-будівельних завдань. Усе разом це сприяло особливому розмаху.

Підписаний у 1774 році Кючук-Кайнарджийський мирний договір, поклав початок освоєнню Херсонських степів.

Неспокійне становище в Криму робило необхідним ґрунтовне закріплення на завойованих землях. 2 червня 1778 року Катерина II видала наказ на ім'я князя Потьомкіна про закладення верфі та укріплення

адміралтейства, також була визначена назва майбутнього міста – Херсона, а також його точне місце – розташування напівзруйнованого польового укріплення Александр-Шанца.

Заснування міста-фортеці було пов'язано не лише з необхідністю захисту від Кримського ханства і Туреччини, але й з метою подальшого культурного освоєння цих місць. Відомо, що адмірал Олексій Наумович Сенявін проводив дослідження узбережжя Дніпровського лиману з метою вибору місця для будівництва верфі та фортеці. Визначив місце на Александр-Шанц, він відзначав його як тимчасове місце для верфі і не зовсім придатне для будівництва великого поселення. В подальшому стала очевидною поспішність в закладці міста саме тут.

У 1785 році інженером Корсаковим та архітектором Клодом Буржуа був розроблений остаточний варіант планування фортеці, а до 1787 року Херсон поділявся на три частини: середню – фортецю, на схід від неї – військовий форштадт, на захід від нього – купецьке місто (Грецький форштадт). Вже на стадіях планувальних рішень закладалися основи просторової структури міста. Прямокутна сітка вулиць включала площі торгового та культового призначення. Ядром міста була фортеця з адміралтейством. Склад населення з самого початку був різноманітним. Одними з перших численних колоністів були грецькі поселенці. На будівництво церков виділялися гроші. Саме перші церкви носили камерний характер, будувалися вони у вигляді простої світлої мазанки для кожного полку військових, що працювали у фортеці. У 1779 році була зведена перша у фортеці дерев'яна Михайло-Архангельська церква. У 1780 році було закінчено будівництво Грецької Софіївської церкви. У 1781 році І. Ганнібал (у цей час він командував будівництвом фортеці і головної верфі) подав прохання про будівництво нової кам'яної соборної церкви в ім'я Великомучениці Катерини.

Одночасно велися роботи з будівництва укріплень, верфі, цивільних

споруд. Серед будівельників – російські архітектори Іван Ситніков, Матвей Козаков, Іван Старов, Іван Єготов, французи Клод Буржуа та Антуан Вектен, німець Карл Гессендорф, голландаець Вікентій Ванрезант. Архітектор С. Дяченко пропонує графічну реконструкцію ансамблю Палацової площі, узгоджену з описом московського історика архітектури М. Б. Михайлової.

Серед будівель центральної частини фортеці, що обрамляли площу, вирізнявся Свято-Катериненський собор, що відмічали сучасники того періоду. У фортеці також знаходилися будівлі ливарно-гарматного заводу, кордегардії розміщувалися біля кріпосних воріт, казарми полків, жилі приміщення вищих чинів, порохові погребі, Катериненська баня.

Адміралтейство знаходилося нижче за рельєфом і мало власну оборонну лінію. В адміралтействі розміщувалися численні магазини, присутні місця, майстерні, адміністративні будівлі, склади, а також палац імператриці Катерини II з чотирма флігелями, побудований до її приїзду у Херсон, який відбувся 12 травня 1787 року.

У 1827 році Херсонське адміралтейство було остаточно скасовано, а в 1835 році скасована і Херсонська фортеця. Структура усього комплексу поступово руйнувалася, в тому числі й ансамблю Палацової площі. Навіть найбільші побудови – будівлі Монетного двору. Потьомкінський палац, ливарний завод з різних причин перестали існувати. У 20-ті рр.. ХХ ст.. можна було спостерігати будівлю палацу, що руйнувалася, у сорокові-п'ятдесяті роки кріпосні рви, що частково збереглися, приваблювали дітей, як романтична прикмета легендарного минулого.

Тепер комплекс Катериненського (Спаського) собору, що входив колись у склад Палацової площі, являє собою самостійний ансамбль, включає будівлю самого храму, дзвіниці, могил видатних діячів краю тих часів. На території колишньої фортеці збереглися також Очаківські та Московські ворота (за деякими джерелами вони називалися Петербурзькими). Арки воріт, що зберегли свій первісний вигляд, століття

потому демонструють якісний рівень майстерності перших будівельників Херсона, тісно пригнані блоки створюють враження досконало окресленої монолітної форми. Один з порохових погребів зберіг своє первісне місце розташування і являє собою заглиблене у землю спорудження з двоскатним перекриттям. Будівля колишнього арсеналу – одна зі споруд, що обрамляли центральну площу фортеці, сьогодні віддалена від інших об'єктів вулицею Перекопською, яка в результаті неминучих трансформацій міської структури стала однією з основних магістралей міста. Всі об'єкти, що збереглися, знаходяться в рамках сучасних міських вулиць: Університетська, Кременчуцька, Червоностудентська, провулок Військовий, парк Херсонська фортеця. Являючись заповідним місцем, територія колишньої фортеці розташована в тій частині міста, яка в силу історичних умов володіє екстенсивною малоповерховою забудовою, де переважають природні ландшафти: природний рельєф місцевості, водойма, парки. Це створює особливу привабливість території старого міста, яке сьогодні багато в чому втратило свій образ. Можна зробити наступні висновки: у випадку, коли неможливо і не цілесобразно, з різних причин, відновлення цілісності архітектурних об'єктів особлива роль належить саме ландшафтному компоненту, мета якого піднесення статусу таких пам'яток, якими являються фрагменти міста-фортеці Херсона. Проте територія парку в межах колишньої фортеці може бути використана і в культурно-просвітницькому, і в історико-краєзнавчому аспектах. Одним з варіантів такого використання може бути спорудження комплексу демонстраційних павільйонів для організації виставок історичних матеріалів, тематичних показів з використанням мультимедійних систем, розраховані на різні вікові групи. В сучасному суспільстві існує інтерес до романтичної героїки історичних подій, духом яких пронизана історія освоєння та облаштування земель, не лише заморських та екзотичних, але й території півдня України.

Краєзнавча наука володіє широким фондом матеріалів, які можуть

служувати основою для створення просвітницьких програм, експозицій, що динамічно змінюються, головне завдання яких – подача інформації у яскравій, цікавій формі, що спонукає виникненню інтересу до історії свого краю, підвищенню освітнього рівня і громадського само осмислення, сприяє розумінню закономірностей розвитку не лише історії, а й сучасності.

Історія Херсонської фортеці, що дала початок своєрідному гарному місту, підтверджує зв'язок характеру містобудівних факторів, що визначаються суспільно-політичними та господарськими умовами з періодами розквіту та занепаду у розвитку міста і його складових елементів. Херсон протягом своєї більш ніж 200-літньої історії неодноразово переживав такі періоди. У момент протистояння Росії та Туреччини роль міста важко переоцінити: в російсько-турецькій війні 1787-1791 рр. вперше приймав участь Чорноморський флот, побудований на Херсонській верфі. У подальшому місто втратило значення форпосту імперії. В ознаменування взяття фортеці Очаків, було закладено місто Миколаїв, розквіт якого тісно пов'язаний з занепадом Херсона і як центру кораблебудування на півдні. У певний період часу, місто яке слугувало зовнішнім зв'язкам, в подальшому розвивалося як адміністративний центр, завдяки чому опинилося в системі дуже значних внутрішньодержавних зв'язків.

АНОТАЦІЯ

Дембицький В. П. Ансамбль Херсонська фортеця 1778-2018 рр. –
На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр».
Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв,
2019.

Вивчення історії півдня України сприяє розвитку краєзнавчої справи в культурно-просвітницькому, і в історико-краєзнавчому аспектах, подальшому дослідженню історії на основі пам'яток містобудування, допомагає усвідомлювати нашу окремішність, самоцінність. Саме тому розгляд даної проблематики є дуже актуальною в наш час.

Об'єктом дослідження є розбудова міста Херсон, яка почалася з ансамблю Херсонська фортеця, а також будівля Арсеналу. Предметом дослідження є фактори, які сприяли розвитку планувальної та просторової структури міста Херсон у початковий період забудови.

У процесі дослідження було підтверджено достовірну історичну цінність ансамблю Херсонська фортеця, як архітектурної пам'ятки містобудування. Тогочасним діячам доводилося долати різні суперечності та перешкоди, притаманні для будь-якої справи.

Ключові слова: ансамбль Херсонська фортеця, пам'ятка містобудування, Російська імперія, класицизм, Арсенал.

SUMMARY

Dembitsky V.P. Kherson Fortress Ensemble 1778-2018 – Manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «Master». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2019.

The study of the history of the south of Ukraine contributes to the development of regional studies in the cultural - educational, and in historical-linguistic aspects, provides further study of history based on the monuments of urban planning, helps us to understand our separateness, self-value. That is why consideration of this issue is very relevant in our time.

The object of the research is the factors that contributed to the development of the planning and spatial structure of the Kherson city in the initial period of development. The subject of the study is the development of the Kherson city, which began with the Kherson fortress ensemble, as well as the building of the Arsenal.

In the course of the research, the Kherson Fortress Ensemble proved its authentic historical value, as an architectural monument of urban development. At that time, the personalities had to overcome various contradictions and obstacles inherent in any matter.

Key words: Kherson Fortress Ensemble, Urban Development Monument, Russian Empire, Classicism, Arsenal.